

EUFORIJA

Roman o Silviji Plat

ELIN KULHED

Preveo sa švedskog
Igor Solunac

■ Laguna ■

Naslov originala

Elin Cullhed

EUFORI

En roman om Sylvia Plath

Copyright © Elin Cullhed 2021

Published by agreement with Ahlander Agency

Translation copyright ©2022 za srpsko izdanje, LAGUNA

Posvećeno mami

Ushićenje je delo lepe književnosti o Silviji Plat i ne treba ga čitati kao biografiju. Zbivanja i likovi u knjizi, koji se u neku ruku poklapaju sa stvarnošću, u kontekstu romana postaju mašta i književna uobrazilja. U tom smislu, Silvija Plat je u ovoj priči izmišljena ličnost.

UVOD

7. decembar 1962. godine, Devon

SEDAM RAZLOGA DA SE NE UMRE:

1. Koža. Više nikada ne osetiti miris kože voljenog deteta. Kada se Nikolas blesavi u krevetu, a ja mu gurnem nos u guzu. I Frida, koju treba golicati ne bi li živnula i naposljetku se smirila uz kikot koji ju je pročistio. Moja koža, dok se tare o njihovu i znamo da smo iste puti oduvek i zauvek, na vjeki vjekov, amin. Oh, da nikad ne osetim dobivanje njihovog jakog pulsa kojem sam ja bila izvorište. Ne mogu da prestanem i živim za njih, ma koliko na sebi nose Tedovu kožu, njegovu zmijsku košuljicu. On, koji otvara čeljusti i guta plen do kraja, sve dok ga ne uguši.

2. Vreme. Želim da vidim kako mi deca odrastaju i deru kolena dok uče da voze bicikl, hoću da skinem omču s vrata i nasmejem mu se u lice dok je on već (krajnje usamljen, jer su udavi patološki okrenuti sebi) na putu ka sledećem plenu,

a ja sam obuzeta životom. Želim da ližem lilihip i osetim kako se šećer i vreme rastapaju u meni, da se jednog letnjeg dana probudim sa šoljicom kafe u ruci i potrebom da pišem i baljezgam sve dok se i vreme ne zaustavi, usiri, a zatim iscuri poput morske vode i oprost mi. Slušaj, vreme, želim da mi oprostiš. Takođe želim da iskusim kako se zbog vremena sve tako prokleta lako oprašta i kako to natera starce da se još jednom trgnu (mada je smrt već tu i širi svoj truli zadah), probude na jastuku i još jednom umisle kako je sve u redu.

Bože, tako mi je dobro sada pred smrt. Vidim jasnije no ikad pre. Trebalo je da uvek istinski živim, jer je umreti kao heroin, kao poplava ushićenja kad vidiš kako nekadašnji ljubavnik gubi kiseonik pre nego što potroši sav vazduh u oklopu. Zmijaska košuljica se odbaci i izbledi poput krpe zaboravljene na engleskoj plaži. Umesto toga, više volim da izgorim jer sam ubeđena kako je vatra izuzetno slična mom životu. Oh, vatra, koju nije bilo moguće dočekati raširenih ruku. Oh, užasa, kad je zahvatila rukopise živog čoveka koji ih je pogrešno doživljavao kao vredne Nobelove nagrade. Kažem vam, sećaćete me se u budućnosti. Zato ne moram biti koža i vreme i mladolika šezdesetogodišnjakinja, jer će se vreme pretvoriti u mene a da ni prstom nisam mrdnula. U potpunosti čisto, poput uzvišene reči na blistavoj stranici knjige poezije. Ted će oprati stranice moje knjige kao što sam ja oprala njegovu groznu košulju. A on sâm će se na jesen skvrčiti kao rajska jabuka u zemlji. Jedna od ukrasnih crvenih jabuka koje imamo ovde.

3. Više neće biti tucanja, osećaja kako mi vrela batinica prodire u meso i pretvara me u životinju dok nestajem. Da je neko hteo da me tuca svaki dan, ne bih morala da umrem, ha-ha. Nemojte navoditi ove moje reči, ali slobodno

ih pokažite mojoj majci, najnedojebanijoj osobi u istoriji sveta (zbog čega je tako kisela, tako suva, tako prosta da se ne providi, kao čaša vode. Moja majka je čaša vode, bez koje se ne može, ali je toliko dosadna i bezukusno predvidljiva. Zbog nje prezirem smrt i toliko mrzim druge žene, a one bi mi možda mogle pomoći. U meni je probudila osećaj da mi voda nije neophodna, kao da sam izvan nje, nisam stvore nje kojem je potrebna, nikakav sisar, stojim nad vama što osećate smrtonosnu žeđ, mrzim vodu, dajte mi da se rešim svoje dnevne čaše vode!).

4. DAJ mu to. Podari mu da umreš i da mu se sva proročanstva obistine. „Bilo bi mi lakše da umreš“, ispljunuo je letos dok je prikupljao hrabrost da me napusti. „Ti i tvoj prozrak smrti, imaš naročitu molitvu za smrt“ – silne žalopojke kako ja sve ubijam. Ne želim da mu to pružim. Želim da stojim usred ringa, blistam i živim. Ako to ne činim u sopstvenom životu, ko će drugi? Ne želim da mu pružim priču svog života. Da posle izrecituje: Da, deco, vaša majka je bila posebna, nije se uvek osećala dobro, volela je život kada je tekao prema njoj kao zlato, ali život su i poderotine, i hladnoća, i bacili u martu i kad se nema novca. Negovaćemo uspomenu na nju, deco, pričaćemo njene priče i svakog proleća kad narcisi niknu iz zemlje, ubraćemo buket u njenu čast. Glas vaše majke Silvi je bio je prigušen i snažan, ali nije uspeo da joj izađe iz tela i spusti se na stranicu knjige, pa je silno poževela da odbaci telo i oslobodi duh da živi. Ono što je napisala za potomstvo bilo joj je vrednije od života s nama Bla-bla. More, marš! Neću da mu dam najbolje parče torte svog života. Da njegova starija sestra Olvin stoji tu sa onim gvozdanim nogama i prekrštenim rukama, pa da tvrdi: „Da, da, rekla sam još kad sam je prvi put videla, s njom nećeš daleko dogurati, Tede.

Ta njena krhka snaga, velom tuge obavijeno lice koje je tako primamljivo lako ogoliti sarkazmom zbog kojeg joj se čitava predstava o sebi razbije u paramparčad, a široki kez pretvori u skromni osmeh. Mala đavolica, Tede, sićušna, umiljata, slabašna Amerikanka s celofanom oko srca, zadržiš je neko vreme i istopiće se kao šećer na kiši. Veruj mi!“

A on će slušati sestru, ojačati i pomisliti: *Da, bio sam budala koja je pokušala da je voli, nju koju nije bilo moguće voleti.*

Iako je istina da u njegovoj kući nema mesta bilo kakvoj ljubavi. U njegovom domu, onom iz kojeg je potekao, tamo se radi i ćutke trpi, tamo um, estetika i način na koji se čovek ophodi prema drugima NISU BITNI, u njegovom domu nema kulture, prefinjenosti niti plemenitosti, tamo se psuje i ružno ponaša za stolom, a šta sam mogla ja koja sam umela da volim, budem lepa. Došla sam u njegovu kuću, njegov dom, njegovu Englesku, njegovo odrpano, ugljeno nasleđe, sa štokavom odećom.

Želela sam da podelim što sam imala, duhovitost, znanje, dar za reči i ono što se vidi. Zapažanja. Ali gle čuda, svet ne želi lepe, nadarene devojke od zlata. Ne može da ih podnese. Svet želi ružne oštrokonde poput Olvin, devojke koje muškarci ne vole, rođene da se same snađu u svetu, posleratne Evropljanke koje znaju šta znači cepati drva, ali ne i biti intelektualno oplemenjen, podučavati devojke u Smitu i pisati izuzetno lepe pesme u slobodno vreme. Zavidljive su, ah, kako zavide, onima poput mene, a ipak pobeđuju – osvajaju život, iako nikada mužu neće roditi decu, produžiti kraljevsku lozu, podupreti noge o krevet i istisnuti svetu užarenu magmu. Neće ta Olvin nikakvu žrtvu podneti, jer nikada neće goreti. Samo će stajati mirno i trpeti, trpeti, i pustiti da je život proždire dok ne umre. Ona neće zakoračiti u život i preoblikovati ga, navoditi, uobličiti u nešto lepo, podariti mu novu decu. Tako

izbegava i osećaj kako svet ne podnosi njenu snagu, skrhanu lepotu i genijalnost. Smejaće se mojoj smrti, uzdisaće nad njom, zavideće mi na njoj i ne, nikad neće biti tako hrabra!

5. More i stene. Šetati po mekom svetlu jednog popodneva u Vintropu i skupljati kamenčiće za oca, imati sedam godina i iskusiti kako delić prirode koji za njega prikupljam stvara vezu među nama jaču od bilo čega drugog na svetu. Tajne koje mu poveravam samo su naše, da ih otkrivamo i brižljivo čuvamo, kao tajne srca. More mi oblizuje pocrnele noge i ljutito miriše na so i vlažnu, požudnu morską travu, a on me zamoli da prošetam kako bih pronašla najlepše puževe, najglatkije kamenčiće, a on će mi o njima onda nešto reći. Plaža i moj tata, more, njegova večnost. Volim svog tatu. Znam da sam i od njega potekla, podario mi je tajnovitost i reći; srdačnost. Pošto sam se vratila u Vintrop, više ne vidim veličinu plaže, a more mi je dosadno – znam da me čekaju druga pitanja. Mislim da ću ponovo pronaći mir i sjaj detinjstva, ali ishod je jedino to što sam ga, gledajući novim očima, prozrela i prezrela. Možda ovo i nije pravi razlog za život. Čak i kad bi moja deca volela more kao ja, nikad ne bi upoznala mog oca, svog dedu, niti mu u velike šake stavila oblutke. On i postoji i ne postoji kao razlog za život, moj tata. Htela sam da sačuvam sećanje, zauzmem se za njega i dopustim telu da putuje do kraja vremena kao sidro za njegov nasukani brod. Ali takođe sam želela da izbegnem da vidim more, stene i školjke koje se pretvaraju u duhove. I osetim zveckanje smrti oko vrata.

6. Frida, oh, Frida.

7. Nikolas.

Godinu dana ranije

1

Moj život je bio tekst.

Moje telo, koža, beli, svetlucavi zglobovi nosili su me na biciklu kroz Devon. Kad god bih srela i prepoznala nekoga, zadrhtala bih, kao da su mi živci i krvni sudovi zgusnuta mreža na spoljašnjosti tela, a srce umesto usta, upravo je srce progovaralo i ispaljivalo: „Zdravo!“, kad bih susrela komšinicu (supругu direktora banke) koja bi me propisno odmerila kako bi se uverila da li sam normalna.

Srce mi je kucalo u središtu. Moja usta. Moja crvena usta. Ja sam bila tema, suštinski podstrek, kako bih se onda mogla istegnuti izvan sebe i stvarati druge podstreke? Kako bih se mogla postaviti tako daleko od središta podstreka?

Ted je to znao, zato se i oženio mnome. Bila sam živac, bila sam krv, srce, ja sam bila bela koža, biserna ogrlica, mermer, golubica, i srna, bila sam i mrtva krtica koju smo pronašli na tlu, bila sam devojka, bila sam žena i majka njegove dece. Bila sam Amerika, čitav kontinent, budućnost i podstrek koji je hteo da otkrije, bila sam osoba koju je želeo da potčini, hteo je da me pojede, želeo je da mi podari

sklonište i zadrži me. Žudeo je da me dovede iz Amerike, gde sam rođena, i dopusti mi da osetim damare londonskog života u srcu, a zatim da me smesti u seosku kuću u Devonu među narcisima i pticama. Kupio mi je bicikl. Žestoko me je tucao na kauču u hladnoj dnevnoj sobi, bila sam topla lokva u koju je svršio. Mirisalo je na meso i krv. Na spermu. Posle toga se osećao svemoćno. Pokorio je Ameriku, pomerio sopstvene granice, usavršio podstrek: žena koja mora da umre.

Žena osuđena na smrt.

On me je stvorio.

Podigla sam se iz bazena i umila, nasmejana, trudna s njegovim detetom, njegovim snom, njegovim obećanjima. Engleska. Stajala sam na njegovoj zemlji. Njegovom lovištu. Njegove jabuke, sedamdeset jedno stablo (izbrojala sam ih sedamdeset dva). Njegove reči, drveće, pisanje. Njegov glas. Stvorila sam i život za njega. Pustila sam da jedno od njegove dece upadne u svemir iz mog tela. Frida. Jabuka sa drveta. Crvena usta, crveno srce, crveni damar. Tada sam se i ja osetila živom. „Ništa me nije učinilo srećnijom od dece“, napisala sam u pismu majci. Ali takođe sam znala da će se jednog dana sve što kažem i napišem (ČITAV MOJ GLAS; ONO ŠTO SAM BILA) okrenuti protiv mene. Moja stvarnost menjala je oblik svakog trena i Ted je to znao. U jednom času sam bila zadovoljna, u drugom srećna, trećeg sam bila neutešna, četvrti sam preplakala, znojila sam se, čeznula, žudela i nadala se.

Ništa od toga se nije moglo uzeti za ozbiljno.

Pa kad me je žena direktora banke srela u centru dok sam s naporom silazila sa sedišta (ponovo u podmakloj trudnoći), poželega sam da sam ona, da ja vidim NJU, a ne ona mene. Ja, Silvija, morala sam biti toliko lepša za gledanje, a ipak nisam mogla da se pogledam!

S naporom sam se osmehnula, zadihana, i obrisala graške znojna s lica. Ugrejana toplom odećom. Centar je bio ukrašen zbog predstojećih božićnih praznika. Supruga direktora banke već je kupila nešto što je trebalo da uzmem i ja, a primetila sam i kako joj nisam dozvolila ni da se postavi, već sam je neprimetno pokorila, uzevši zdravo za gotovo njenu razboritu pojavu u centru i podarila joj moć da razbukti teskobu i nemir u meni.

„Došli ste da preuzmete paket?“, upitala je.

„Upravo tako. Važno mi je da zadržim određene pretplate iz Amerike“, odvrtila sam, žaleći što sam tako dugo i iscrpno odgovorila na nešto zaista vrlo jednostavno.

Zapitala sam se kako bi izgledalo biti njena prijateljica, ali odbacila sam tu pomisao i zamenila je drugom: *Bože, kakav grozan ogrtač.*

„A gde vam je Frida?“, nastavila je.

Osmehnula sam se blistavo, kroz znoj.

„Kod kuće je, sa ocem“, odgovorila sam ponosno.

„Sposoban čovek, vaš suprug“, rekla je supruga direktora banke.

„Ted“, podsetila sam je. „Ted Hjuz.“

Žena direktora banke klimnu glavom. Izgledalo je kao da se preišlja.

„Da li biste došli na večeru neki dan? Čisto da podelimo skroman obrok. Mislim da je možda vreme da se komšije upoznaju. Odgovara li... sutra?“

Tako... tako *učtivo*. Naravno. Uхватила me je u klopku – vidi ti to, kako je lukava! Poznanstva među ljudima uopšte nisu kao u mojoj domovini, gde se *volim te* može reći osobi sa kojom deliš krajnje neuzbudljiv obrok, s pola srca. *Volim te* – odlomiš delić srca vrlo lako, to ne znači da ulaziš u naročito prisnu vezu. Ali ovde u Engleskoj izgleda kao da

se odnosi odvijaju prema strogom skupu pravila, ništa nije povezano sa željom, već s neobičnim osećajem dužnosti. *Krajnje je vreme za nas komšije. Moramo. Ne možemo da živimo jedni pored drugih i da se svakodnevno viđamo a da ne pokazujemo ko smo i kakav stari prašnjavi nameštaj imamo kod kuće.* Oh, na to nisam ni pomišljala. Ali nisam se usudila da je pogledam u oči i kažem: Ne. Ne! Neću! Zaboravi!

Paket sam preuzela od mladog poštanskog službenika na šalteru i bilo je nečeg u mojoj pojavi zbog čega su mu se oči uzvrpoljile, ili je to možda bilo od živaca, usne poput srca, crvene i dobuju, dobuju. Napetost.

Okrenula sam se ka tetki:

„Naravno“, blistala sam. „Ništa drugo nismo nameravali. Vrlo rado.“

Žena direktora banke zadovoljno se nasmešila iza bunde. Zacvrkutala je. Eto, pomislila sam: Nekog sam usrećila.

„Divno, dušo!“, doviknula je preko trga.

Da to nikad nisam naučila! Podigneš paket, obavljaš redovne poslice, voziš bicikl, ispaljuješ reči poput *zdravo* i *hvala*, kao da je najnapornija stvar na svetu. Ljudi svakodnevno obavljaju mnogo zahtevnije zadatke, a ja sam samo 1. trudna i 2. vozim bicikl da podignem paket u centru, pa čak ni to nisam uspela a da ne ostavim nekakav pečat u svetu.

Je l' moram? Stvarno? Baš moram da budem živi cirkus? Da imam srce? Moram li ljude podsećati na nešto – na njihova osećanja i porive? Moram li da im budem podsetnik na biciklu?

Paket sam smestila u korpicu, baratala sam volanom, razočarana što se odlazak do centra već završio, a ono što sam JA imala na umu – da će se nešto dogoditi, iskrснуće misao, od napora će se izroditi pesma ili naprosto desiti nešto zabavno što bi mi pružilo ushićenje – ali ništa. Ni jedna jedina

reč u glavi, ni početak poglavlja, ni roman, ma čak ni lik, nisu se oblikovali. Ništa. Bilo je dva po podne kada sam kročila na stepenice, natrontana i pojavom nalik na planinske trolove. Opet sam bila kod kuće. U Tedovom i mom kraljevstvu.

I Fridinom. Prišla mi je i obesila mi svoje jednogodišnje telo o vrat. Odmakla sam je i rekla: Mama ne može da te nosi sada, preteška si. Skoro sam je ćušnula dok sam svlačila kaput, zadržavši vuneni džemper.

Na moje veliko iznenađenje, zatekla sam Teda kako piše u mom studiju.

Isprva me nije primetio, ali onda je ustao sa stolice ispred pisace mašine i dogegao se do stepenica.

„Pišeš?“, upitala sam. Izgledao je zatečeno. Nabacila sam zadivljujući osmeh, onaj koji svuda prodire.

„Napisao sam nekoliko redaka, da“, priznao je. „*Bi-Bi-Si* želi da im dostavim više materijala.“

Visok, snažan čovek. Smeđe kose, izduženog lica i oštrog nosa. U našoj kući je bilo hladno, da se smrzneš u prizemlju i na spratu, pa smo morali da založimo vatru. Bilo je skroz naopako da sedi i piše dok sam napolju, trebalo je da JA budem slobodna u tom trenutku, u centru grada, na biciklu. Pa ipak... Još je i pisao!

„Kako ide?“, upitala sam, sagnula se ka ćerki i obrisala joj nos. „Čim se na tren nečemu posvetim, ona dođe i traži pažnju.“

Ted slegnu ramenima.

„Kao što rekoh, hteo sam da napišem koji redak.“

Frida je imala potrebu da nadoknadi roditeljsku bliskost i ljubav, pomislila sam, primetivši na njoj da je dugo bila sama. Sada joj je bio potreban neko. Držala me je za kuk, ali bila sam previše umorna nakon vožnje biciklom.

„Uzela si paket?“, upita Ted.

Frknula sam, pogledavši u paket – izgubio je svu draž. Verovatno ništa bitno.

„Ah“, dobacila sam. „Majka mi je poslala nekoliko časopisa za domaćice.“

„To zvuči sjajno“, odvratio je Ted. „Lepo je kad imaš čemu da se raduješ.“

Da li je to mislio ozbiljno? Odmerila sam ga. Mora da se sprda sa mnom. Sigurno je ironičan. Nemoguće je da ozbiljno misli... Zar bi me nekoliko američkih časopisa za dom i stil života zaista razveselilo?

„Kao što rekoh, ništa posebno“, odvrtila sam, ustajući sa silnom željom da odgurnem Fridu od sebe. Prilepila mi se za kuk kao štene za mesnatu kost.

„Sutra uveče idemo na večeru“, prostenjala sam, petljajući oko vunениh čarapa na stolici. „Možda je u njihovoj kući toplije. Bračni par Tajrer. Nabasala sam na ženu direktora banke dole u centru.“

„Ah, tako“, odvrati Ted. „Onda ću pričati o svojim obavezama prema *Bi-Bi-Siju* nekome koga će to zaista zanimati.“

Šta li je pod time mislio? Kakav je to mračni ponor ispod njega? Je li umoran? Ili ljut? Zar nije moj posao da budem umorna i ljuta? Uznemireni leptir zatreperio je u meni. Vrebao je čitavog dana i sada su mu krhka krila zadrhtala u mojoj utrobi. Leptir beše zarobljen i tražio je pravi izlaz, i zabijao se pravo u meso. Tražila sam reč.

„Da li je Frida spavala?“, upitala sam.

„Ne, odvedi je da privilegne“, rekao je Ted.

„Je l' ručala? Već je dva sata!“

„Ima slanine.“

„Šta si ti jeo?“

„Nisam bio gladan.“

Uzdahnula sam, otvorila vrata peći u dnevnoj sobi i ubacila cepanicu na pokrov od žara, ali vatra nije zapucketala i rasplamsala se kako sam mislila. Umesto toga, cepanica je ugušila žar, a peć se ispunila mrakom. Kod kuće je bilo užasno hladno – babica nam je rekla kako se kuća mora zagrejati u januaru, kada beba pristigne.

„SLANINU JE JELA ZA DORUČAK!“ Vrisnula sam tako snažno da mi se dete u stomaku usled napora prevrnulo.

„Onda joj daj masni papir! Imamo samo slaninu!“

Nisam znala šta da odgovorim na to.

„Završavam ovu pesmu“, brecnuo se Ted nestrpljivo, otišao na sprat i zatvorio vrata tavana.

„Slanina“, rekla sam Fridi i osetila kako mi krče creva. Otkočila sam tiganj, prepuštajući se gladi. Delić mene se prelivao. Na sebi sam imala kobaltnoplavi džemper, koji se izdizao preko stomaka poput šatora i nije me prikazivao u pravom svetlu. Na vrhu visoke planine (koja sam zapravo bila ja) pojavila se krupna, masna mrlja. Stajala sam i posmatrala kako se širi po tkanini. Rasplakala sam se i mršteći se odagnala suze, ali plač je i dalje bio tu i pekao me. Proklete pesme! Duga kriška slanine cvrčala je i prskala u tiganju neko vreme, a sada je bila čvrsta i tvrda na tanjiru. Iznela sam je Fridi. S gađenjem je žvakala i vrpoljila se jer je meso bilo oporo i preslano. Predugo sam ga pržila. Uzela sam joj tanjir, začinila novu krišku mlitave slanine i ispržila je, prethodno smanjivši jačinu plamena ispod tiganja.

Bila je moja odgovornost da to ispravim.

Nekada je bila čista i nevina, i hranila se isključivo mlekom iz mene, onim koje mi je teklo iz grudi i za koje nisam bila sasvim sigurna odakle potiče. Mleko. Belo, toplo mleko. Dojke su i sada bile velike i osetljive, a ja sam bila toliko

požudna u posljednjem tromesečju da sam svake noći bila željna ljubavi. Ted nije razumeo šta radim. U krevetu bih se pribila uz njega, ali pošto mu se moj stomak nabijao u leđa, nismo uspevali da se povežemo. Uzdisao je i vrpeljio se u postelji. Ja sam se takođe prevrtala, a ruke i noge su mi bile vrelе i oznojene, iako nam je bilo tako hladno u spavaćoj sobi.

Pa sad jedi, malena. Dala sam Fridi mekši komad slanine. Sisala ga je i smejala se. Osmeh joj je bio kao urezan: možda je to odbrana, pomislila sam, oklop protiv mraka koji vidi u roditeljima, a koji se kroz osmeh ne može probiti. Frida je tvrda kao kamen, pomislila sam. Ta će nas sve nadživeti.

2

Zašto danas nisam srećna? Zašto sam se probudila sa sivim nebom u glavi? Danas je dan kao i svaki drugi. Otkud mu pravo da pomisli kako je bogzna kako poseban? Zašto je ljudsko biće, kretanje jednog ljudskog bića kroz postojanje (supruga direktora banke tamo dole u centru), moglo u tolikoj meri da podrije moju stvarnost? I dalje je obitavala u meni, sa snishodljivim osmehom, bila je tako ispunjena sobom i u isto vreme želela da zna. Htela je da zna nešto o meni, Tedu i Fridi. U Londonu nije bilo tako, tamo smo bili sami i zaštićeni ulicama. Ovde je sve sirovo, ogoljeno i neprijatno na granici prljavog, biti izložen tuđem nasilju na taj način. Bila sam pacov koji tumara unaokolo i želi da ostane neprimećen, a oni bi da ga ulove. Da li bih uspela? U engleskom selu mi je bilo skućeno, došla sam iz Bostona, ipak je to život pored mora.

Sela sam na dvosed da pročitam prvi broj časopisa *Lejdz houm džornal*. Crveni dvosed, mračna soba, blede zimsko svetlo s prozora. Pisala sam majci kako sam odjednom zavolela da šijem i raduckam, te da mi je to od trudnoće: učinila

me je tromom i ljupkom. Želela sam da čitam ženske časopise i da se uopšte ne upuštam u intelektualne delatnosti. Ali kad sam otvorila časopis, više nije bilo tako. Otvorila sam ga i istog časa izdala majku.

Sjajne stranice časopisa, šarene slike biljaka u saksijama, kao i žute i zelene presvlake dvoseda izazivale su mi mučninu i budile osećaj praznine. To sam napisala da volim i zamolila majku da mi pošalje. Takvu brigu. Na jednoj stranici uzdizao se vazdušast, tek ispečen beli hleb. Vekna domaćeg hleba koji možete i sami da ispečete. To me je pogodilo, pozdrav od kuće, bio je to znak. Oh, kako bi mi dobro došla vekna domaćeg hleba, nešto ukusno da ujutru ispečem u rerni! Recepti u Engleskoj bili su tako grozni, branili su začine i dodavali slad, groždice, raž, bilo je tako *bljak*. Žudela sam da ispečem domaći hleb.

Ted je bio u prizemlju, otvorio je koverat u kuhinji. Stigla su mu tri pisma. Zvučao je srećno; dobio je poruku od udruženja pisaca. Odobrena stipendija. Ciknuo je od neočekivane radosti za kuhinjskim stolom. Listala sam novine, ali nisam zagledala članke, niti čitala slova. Bila je to dobra vest za porodicu! Zašto se onda u meni nešto smrzlo? Kakvu to brigu nisam mogla odagnati, SADA SAM OVDE, SVOJA NA SVOME, U SAVRŠENSTVU IZVAN VREMENA, OVDE SEDIM. Budi srećna! Trudna sam žena svog muža pisca, a to sam i htela, zar ne? Izgovorila sam reči: „Čestitam, to je divno“, ustala sam i poljubila ga s velikom mukom jer mi je telo tako ogromno. Pomislila sam: O tome ću pisati mami. Zažagriću reči i poslati ih kao princezice da klizaju po ledu. Moje će reči imati vezane mašne. Pisma su mi u tom smislu bila najbolji izraz, jer sam u njima još mogla da vidim kako bi sve trebalo da izgleda. Mogla sam opisati, ostati u živopisu gde je sve bilo postojano i konačno, i gde je stvarnost na koju

su reči ukazivale još uvek moguća. U pismima je život bio kakav je trebalo da bude, a ne poput ovog budalastog dana koji uopšte nije hteo da me sluša, iako je bio samo dan kao i svaki drugi.

A juče, kada uopšte nije bilo vesti, kada sam tokom noći gore spavala, ostala kod kuće i kuvala s Fridom dok je Ted poslom bio u Londonu, u potpunosti me je ispunjavalo blaženstvo. Dan mi se protivio, onako kako bi trebalo da dani to čine. Osetila sam obećanje u grudima, naslutila hirovitost decembra, vezivala crvene svilene tračice oko zavesa, igrala se s Fridom, koja me je zapravo zabavljala, i rešila kako bi ovako trebalo da izgledaju dani koje Tedova supruga provodi kod kuće.

Grozničavo sam pokušavala da u sećanje prizovem jučerašnji recept. Kako mi je ono beše uspelo? Zašto me teskoba nije napuštala kao što je to juče bio slučaj? Je l' to zato što sam samo pripremila bakalar sa sosom od peršuna i uzdržala se od pečenja kolača za desert? Je l' me danas smlavilo to što sam se iznurila vožnjom bicikla do centra i nazad? Da li je Tedovo jučerašnje odsustvo bilo tako blagotvorno? Zašto ne podnosim kada je ovde? Možda je trudnoća, što sam prethodne noći spavala mnogo duže i dublje, pa na izvestan način nisam želela da prestanem da spavam – ako bih se prepustila snu, otkrila bih koliko sam zaista umorna – ili je Fridina krivica što je danas mnogo nesnosnija, plačljivija i nametljivija? Možda zato što je Ted pisao? Da, verovatno zato što je Ted pisao i time me podsetio na užasnu rupu u mojoj glavi, iz koje više nikada neće poteći izvanredna književnost.

Ted je ponovo priključio telefon i u hodniku razgovarao s nekim blagim, nežnim glasom – melodijom koju bi svako priželjkivao da čuje. Nekoga je pozvao, pričao i pripovedao: čitava kuća bila je ispunjena njegovim glasom.